

Rapport om genomförandet av

KULTURHUSENS DAG 2008 **Smaka på husen i Karlstad**

Förberedelser

Planeringen påbörjades i april inom en arbetsgrupp i föreningens styrelse (Elisabet Larberg, Hans Olsson och Maria Linder) som utarbetade ett preliminärt program. Målsättningen var att lyfta fram mat och mattraditioner från Värmland och Karlstad och på detta sätt också spegla olika tiders levnadsvillkor. Kontakter togs med medarrangörer som inbjöds till en planeringsträff 2008-05-21 hos Karlstads hembyggsförening i Mariebergs herrgård. Deltagare var Pererik Ekeberg, Krister Lundgren och Hans Olsson (Föreningen Karlstad Lever), Anders Ek (Kultur- och fritidsförvaltningen), Carl-Göran Tollesby, Märta Eurenus, Lennart Edberg och Lennart Fernqvist (Karlstads Hembyggsförening), Lena Sewall (matskribent) samt Britt-Marie Insulander (Föreningen Värmländsk Kultur). I likhet med tidigare år beslöts att i samband med arrangemanget ge ut en småskrift. Den fick namnet *Smaka på husen i Karlstad* och kom att innehålla trevliga artiklar om såväl mattraditioner som kulturmiljöer med anknytning till temat. Till redaktionsgrupp utsågs Hans Olsson och Britt-Marie Insulander. Ytterligare ett stort antal personer kom senare att delta i det praktiska planeringsarbetet inom de olika medarrangerande föreningarna och organisationerna.

Hans Olsson utsågs att ansvara för samordningen av arrangemanget och ta erforderliga kontakter. Det slutliga programmet fastställdes i slutet av maj och rapporterades till Riksantikvarieämbetet och kommunens evenemangskalender som därefter publicerade uppgifterna på sina hemsidor. Ett egen programblad utformades. Som underlag användes ett foto från museets arkiv föreställande den välkända korvkiosken "Gallischen" i Haga som revs i början av 1970-talet. Programbladet

fanns tillgänglig för utskrift i augusti via Karlstad Levers hemsida. Tryckta programblad spreds samtidigt också via Värmlands Museum och Turistbyrån. I augusti finslipades också de sista detaljerna med annonser och tidpunkter för utskick, presskonferens, mm.

Genomförande

Kulturhusens Dag 2008 började kl 11.00 vid Löfbergs Lilas kaffeskrapa i Inre hamn där Anna Söderlund, Elisabet Nord och Sandra Lyxell (Löfbergs Lila) bjöd in till festvåningen högst upp i den 42 meter höga byggnaden. Där bjöds besökarna på nybryggt kaffe och vacker utsikt över centrala Karlstad medan ciceronerna berättade om kaffets väg från bönor till kopp, en process som börjar i toppen av byggnaden där bönorna rostas och mals på sin väg ner till paketeringen i bottenvåningarna. Här fick besökarna bl. a. veta att Löfbergs Lila varje dag producerar motsvarande en kopp kaffe till varje svensk (9 milj koppar). Även orsaken till den ångpuff som stiger upp från byggnaden var sjätte minut och sprider den välbekanta doften av nyrostat kaffe över staden fick sin förklaring. När bönorna är färdigrostade måste de nämligen snabbt kylas för att inte bli över-

Äldre kaffekvarn i kaffeskrapans foajé.

Kaffeskrapan uppförd 1960.

Kulturhusens Dag 2008 kl 10.30.

En av kaffebuskarna i festvåningen.

rostade. Den hastiga nedkylningen sker med vatten vilket resulterar i ett kaffedoftande ångmoln. Trots att besökarna på grund av hygienkrav inte kunde vandra runt i själva produktionslokalerna fick de tack vare de kunniga ciceronerna ändå en god bild av företaget Löfbergs Lila och en intressant beskrivning av hur kaffeproduktionen går till. Sammanlagt utnyttjade 130 personer möjligheten att smaka på kaffeskrapan under dagen.

Dagen fortsatte i Mariebergsskogen där intresserade hade möjlighet att ta del av föredrag, utställningar och smakprov vid de olika kulturbyggnaderna. Vid Jakt- och fiskestugan tog Solveig Nyström, Erik Kihlman och Stig Sjöberg från Hammarö Hembygdsförening emot och berättade om gamla lokala fisketraditioner. Stugan som ursprungligen uppfördes på Kummelön under senare delen av 1700-talet och donerades till Mariebergsskogen 1928 fungerade under dagen som ett fiskemuseum där hembygdsföreningen bl. a. visade en rad äldre fångstredskap. Här kunde besökarna t. ex. beskåda fiskenät och en uråldrig länsypump tillverkad i trä. Även en rad intressanta foton och bilder med anknytning till fisket ingick i utställningen, bl. a. foton på den klassiska Vänersnipan och Wenzel Björkhagens vackra akvareller med Väners fiskar. Under dagen bevistade närmare 200 personer den trevliga fiskeutställningen som Hammarö hembygdsförenings bjöd på. Besökarna erhöll också recept på den ”glömda” fiskrätten Mörtbullar.

Jakt- och fiskestugan uppfördes ursprungligen på Kummelön under 1700-talets sista tredjedel. Den kan således inte ha nyttjats av Karl IX som levde 1550 - 1611.

Jakt- och fiskestugan fungerar utmärkt som utställningslokal. Många besökare under Kulturhusens Dag fick uppleva stugans interiör för första gången.

Vid Gammelgården hälsade Göran Tollesby, Gun Runed, Gunnel Eriksson och Göran Eriksson från Karlstads Hembygdsförening välkommen med nystekta kolbullar. Många lät sig väl smaka av denna energirika rätt som kolarna förr lagade vid milan i de Värmländska skogarna. Inne i Gammelgården (som är en kopia av den rökstuga från Vitsand som förstördes vid en brand 1996) berättade Märta Eurenus om finnkulturens mathushåll där åhörarna bl. a. fick veta hur det typiska värmländska skrädmjölet upptäcktes. Svedjefinnarna brukade torra havren i ugnen men av misstag blev den vid något tillfälle istället rostad. Härigenom fick den en speciell smak som uppskattades. Märta berättade också att svedjefinnarna började odla havre och korn då svedjebruket förbjöds. Tidigare hade råg varit den huvudsakliga grödan där man i askan odlade råg två år i rad och rovor det tredje året, dvs ett biologiskt växelbruk. Nära 90 personer tog del av Märtas intressanta föredrag och ytterligare ett stort antal besökte Gammelgården under dagen där också Brittkarin Öijen bjöd på smakprov av Hillo, en typisk godsak i finnkulturen vid speciella tillfällen.

Märta Eurenus från Karlstads hembygd-förening vid den vackra spisen i Gammelgården.

Kolbullarna stektes över öppen eld av Gun Runed och Gunnel Eriksson från Karlstads Hembygd-förening.

På Restaurang Terrassen bänkade sig 40 förväntansfulla besökare då Bo Göran Sjögren (Hackkorvens Vänner) dukat upp en buffé för hackkorvsprovning. Här kunde man således själv upptäcka hackkorvens möjligheter genom att prova den tillsammans med olika tillbehör som t. ex. soja, pepparrot, ostkräm och söt senap enligt "Gallischens" originalrecept. Gästerna lät sig väl smaka och många överraskades av nya smaksensationer och upptäckte att den värmländska hackkorven kan passa till både vardags som till fest, som drinktillbehör eller i en rejäl måltid.

Hackkorvsprovning hos Bola på Terrassen.

Värmlands Museums fotoutställning med bilder från det svunna Karlstad.

På Restaurang Terrassen visades fotoutställningen *Svunna miljöer för mat och dryck* med bilder ur Värmlands Museums arkiv. Här kunde åskådarna genom Dan Gunners foton återuppleva ett tjugotal karlstadsmiljöer och hus som byggts för framställning, tillredning och utskänkning av mat och dryck, bl a interiörer från Grands matsal och Kooperativa i Mariedal som de såg ut på 1930-talet samt Karlstads Spisbrödsfabrik som låg på Långgatan 31 under åren 1910 - 1935.

I hörsalen på Naturum lyssnade 30-talet matintresserade när matskribent Lena Sewall berättade om lokala delikatesser under rubriken *Med smak från Karlstad*. På ett underhållande sätt delgav Lena såväl den historiska bakgrunden som recepten för Värmlandstårta, Värmlandskorv, Biff Greta, Nordqvistare och Värmlandstårta. Hon gav även tips på litteratur för den som ville för-

djupa sig ytterligare. Många besökare passade också på att provsmaka den Värmlandstårta som serverades i Naturums café.

Mariebergsskogskännaren Lennart Edberg (Karlstads hembygdsförening) var ciceron vid Ack-sjöns kapell där han visade runt och berättade om kapellets intressanta historia. Ursprungligen uppfördes byggnaden i Nyed 1874 på initiativ av "Sällskapet för befrämjande av bibelkunskap och ekonomisk hushållning" som då var den lokala baptistförsamlingen. Efter att i många år ha stått öde monterades byggnaden ner och uppfördes i Mariebergsskogen 1999. Tack vare flytningen räddades kapellet och kunde vid återuppbyggnaden med varsam hand återställas till sitt ursprungliga utseende. Kapellet används idag flitigt för gudstjänster, dop, konserter och liknande. De 60-talet intresserade besökare som under dagen lyssnade till Lennarts sakkunniga berättelse fick också en inblick i 1800-talets frireligiösa väckelserörelse vars historia kantades av förbud och motarbetande från statskyrkan.

Matskribent Lena Sewall med en kopp nybryggt kaffe från Löfbers Lila.

Mariebergsskogskännaren Lennart Edberg tog emot besökare i Acksjöns kapell.

För den som var intresserad av att ta del av fakta och kuriosa kring Mariebergsskogens historia och begivenheter fanns möjlighet att åka en 20 minuter lång färd med rundturståget Conrad Höök som avgick varje halvtimme. De som tog tillfället i akt fick då även veta att Conrad Höök som ägde Mariebergs landeri vid sin död 1895 ville att skogen skulle skänkas till staden för att skyddas från avverkning. Hans arvinge, system Ebba skänkte därför tillsammans med sin man Curry Treffenberg Mariebergsskogen till Karlstads stad 1896. Härigenom kom området att skyddas och sedermera utvecklas till dagens stadspark för alla sinnen - en plats för rekreation och stimulans där mer än en halv miljon besökare varje år tar del av historiska miljöer, natur och en stor mängd arrangemang och aktiviteter.

Smaka på husen i Karlstad var namnet på den småskrift som gavs ut i samband med Kulturhusens dag 2008 där sex skribenter bidrog med intressanta och underhållande artiklar om såväl mattraditioner som kulturhistoriska miljöer. Matskribent Lena Sewall presenterade under rubriken *Smaka på Karlstad* traditionella rätter från Karlstad med recept och berättelser om rätternas bakgrund kryddat med en stor portion personhistoria. Arkitekt Ylva Matikainen berättade i en artikel med sakkunskap om Löfbergsskrapans tillkomst och arkitektur. Bo Göran Sjögren kåserade på ett underhållande sätt under rubriken *Lukta på husen* om de minnen av händelser och platser som olika dofter i stadsmiljön kan frammana. En äldre artikel ur Hammarö hembygdsförenings

arkiv författad av Gustav Persson beskrev hur mörtfisket i Vänern kunde gå till på 1930-talet och vilken betydelse torkad mört hade som billigt baslivsmedel. Cecilia Hardestam beskrev i sin artikel *Mariebergsskogen - en park för alla sinnen* vilken fantastisk tillgång området utgör i dag med sina kulturhistoriska miljöer, skog, våtmarker och den nyinvigda Lekträdgården och ett stort utbud av arrangemang och aktiviteter därtill. Slutligen beskrev byggnadsantikvarie Mattias Li-beck Mariebergs herrgårds historia och vilka problem som kan uppkomma och vilka antikvariska överväganden som måste göras under de renoveringsarbeten som pågår av den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden. Skriften trycktes i en upplaga på 500 ex och har tillagats på ett sätt som gör den användbar som lokalhistoriskt informationsmaterial även efter Kulturhusens dag.

Mariebergs herrgård. Personer med anknytning till gårdens historia är bland andra Conrad Höök och hans syster Ebba Treffenberg vars namn idag lever kvar i Hööksgatan och Treffenbergsvägen.

Förutom de som nämnts ovan bidrog ytterligare enskilda personer och medarbetare inom de olika medverkande föreningarna och organisationerna på olika sätt med sitt ideella arbete och engagemang för att göra Kulturhusens Dag till ett uppskattat och välbesökt arrangemang. Sammanlagt har ett 30-tal personer varit involverade i förberedelser och genomförande som med gemensamma krafter levandegjort Karlstads kulturhistoria på ett mångfacetterat sätt.

Lokala arrangörer var förutom Föreningen Karlstad Lever: Carlstads-Gillet, Hackkorvens Vänner, Hammarö hembygdskommitté, Karlstads Hembygdskommitté, Löfbergs Lila AB, Mariebergsskogen AB, Restaurang Terrassen, Värmlands Museum och Föreningen Värmländsk Kultur samt Karlstads kommuns kultur- och fritidsnämnd och stadsplaneringsförvaltning som givit ekonomiskt stöd.

Lokal pressbevakning och annonsering

Lokala tidningar och media (13 st) erhöll skriftligt informationsmaterial vecka 35 och inbjöds samtidigt till presskonferens tisdagen den 9 september. Denna hölls på Restaurang Terrassen där representanter för de olika medverkande föreningarna och organisationerna presenterade sina kommande programpunkter och där också fotoutställningen *Svunna miljöer för mat och dryck* förhandsvisades.

Värmlands Folkblad, Nya Wermlands-Tidningen och Karlstads-Tidningen hörsammade inbjudan till presskonferensen. Den 11 september publicerade Värmlands Folkblad en artikel där program-

punkterna och tider presenterades samt ytterligare samma information i Metros *Insticket* den 12 september. NWT presenterade arrangemanget i en artikel den 10 september och även den 11 september i anslutning till Lena Sewalls matreportage med rubriken *Med smak från Karlstad*. Karlstads-Tidningen publicerade en artikel den 11 september. Arrangemanget presenterades även i Sveriges Radio Värmlands direktsändning på eftermiddagen den 9 september då Hans Olsson intervjuades. De lokala medias bevakning inför arrangemanget var således ganska god. Även annonser infördes lördagen den 8 september i NWT och VF.

Affischer , informationsmaterial, mm

I huvudsak användes det egna utformade programbladet för marknadsföringen. En upplaga på 400 ex i A4-format spreds från början av augusti via Värmlands Museum och Turistbyrån. I slutet av augusti gjordes utskick via kultur- och fritidsnämndens veckoutskick (415 ex i A4-format), till Föreningen Karlstad Levers medlemmar (300 ex i A4), till Gjuteriets PR-nät (30 ex i A4) och till enskilda och föreningar med anknytning till lokalhistoria (20 ex i A4). Ytterligare ca 500 blad fanns tillgängliga för spridning under Kulturhusens dag. En mindre upplaga i storformat trycktes också upp och anslogs vid Löfbergs Lila och Mariebergsskogen.

Programmet lades också ut som utskriftsvänlig PDF-fil på Internet via Karlstads Levers hemsida (www.karlstadlever.nu) redan i augusti tillsammans med övrig information om dagen och länk till Riksantikvarieämbetet. Programmet eller länkar till detta lades även ut på medarrangerande föreningars hemsida. Arrangemanget annonserades också via kommunens evenemangsdatabas på Internet.

Antal besökare

Sammantaget kan man glädjande konstatera att arrangemanget lockade ca 550 personer till de tidsbestämda programpunkterna. Under dagen var det även en jämn ström av besökare till de ordinarie aktiviteterna i Mariebergsskogen. Ett stort antal av dessa tog också del av arrangemanget på ett eller annat sätt varför den verkliga besökssiffran förmodligen är betydligt högre än de räknade.

Ekonomi

Upptagna preliminära intäkter och kostnader nedan redovisas inklusive moms.

Intäkter	
Stöd från kultur- o fritidsnämnden och stadsplaneringsförv.	8 000
Försäljning av häften (ej fullständig redovisning)	800
Finansiering med egna medel (preliminärt beräknat)	<u>3 517</u>
Prel. intäkter vid arrangemanget	12 317
Kostnader	
Tryck av programblad A4 (1700 ex)	1 121
Utskick via kultur- o fritidsnämndens veckoutskick	250
Porton för medlemsutskick och PR utskick 300 st à 4:80	1 440
Tillkommande portokostnader (till medverkande, media, m fl)	436
Annons i VF (lördag 13/9)	1 650
Annons i NWT (lördag 13/9)	2 545
Tryck färgaffischer storformat (10 ex)	200
Tryck Smaka på husen i Karlstad (500 ex)	4 025
Övriga kostnader (transporter, kopiering , förbrukningsmtrl, mm)	<u>650</u>
Prel. kostnad för arrangemanget	12 317

Kostnaderna för arrangemanget kunde hållas låga tack vare ett stort ideellt engagemang från medarrangörer och enskilda personer. Föreningen Karlstad Levers prel. nettokostnad på 3 500 kr beräknas till större delen kunna täckas av ännu ej redovisad och kommande försäljning av skriften *Smaka på husen i Karlstad*.

Erfarenheter

Planeringsarbetet inför Kulturhusens dag följde i stort samma mall som tidigare år. Medarbetarna vid de olika medverkande föreningarna organiserade och genomförde sina visningar och andra

aktiviteter. Föreningen Karlstad Lever fungerade som samordnare och skötte praktiska detaljer som framställning av trycksaker, marknadsföring, presskontakter och rapportering till Riksantikvarieämbetet. Totalt var ett 30-tal personer på ett eller annat sätt direkt engagerade i förberedelse- och genomförandearbetet. I syfte att möjliggöra för enskilda besökare att ta del av flera program- punkter under dagen genomfördes vissa aktiviteter två eller tre gånger och med viss tidsmarginal emellan den första visningen vid kaffeskrapan och starttiden i Mariebergsskogen.

Marknadsföringen var utformad för en relativt bred målgrupp men spreds också via kanaler som var mer riktade (föreningar och organisationer med förmodat intresse för temat, m fl) vilket förmodligen givit ett bra utfall. Utskick av affischer via kulturförvaltningen är en bra och välriktad kanal eftersom informationen anslås på de flesta publika anslagstavlor i kommunen. Att dessa verkligen uppmärksammas bekräftades av att föreningen veckan före arrangemanget fick flera förfrågningar via telefon och e-post från enskilda som sett affischen och ville anmäla sig.

Utfallet för publiceringen på Internet är svårt att bedöma men drygt 136 av de besök som gjordes på Karlstad Levers hemsida under vecka 36 och 37, kom via länkar från kommunens evenemangskalender, medarrangerande föreningars och Riksantikvariens hemsida. Annonskostnaderna är höga och effekten är osäker. Föreningen valde ändå i år att annonsera i VF och NWT. Modellen med små annonser med upplysning om starttid och översiktliga programrubriker och information om var det fullständiga programmet fanns att hämta via olika kanaler, innebar att annonskostnaderna kunde hållas relativt låga. Tyvärr kom det inte i annonstexterna att anges att kommunen ger ekonomiskt stöd till arrangemanget. Detta är viktigt att notera för att inte upprepa samma misstag inför kommande arrangemang eftersom information om bidragsgivare är ett av villkoren för att erhålla bidrag från kommunen. På programblad och övrigt informationsmaterial angavs dock denna information korrekt.

Inför Kulturhusens Dag 2008 fanns möjlighet att göra reklam för arrangemanget genom en miniutställning på Bibliotekshuset. Denna fina möjlighet kunde tyvärr inte utnyttjas på grund av att utställningen inte kunde färdigställas i tid. Med bättre framförhållning inför kommande arrangemang borde denna möjlighet utnyttjas eftersom informationen når ett stort antal personer.

Tidningsartiklar inför arrangemang ger stor genomslagskraft. Lokaltidningarnas intresse att "tuta" för arrangemanget var i år tillfredsställande och relativt stort mediautrymme gavs med artiklar i NWT, VF och Karlstads-Tidningen. Inget uppföljande reportage publicerades dock. Man kan glädjande konstatera att årets Kulturhusens Dag blev ett mycket lyckat och uppskattat arrangemang med ovanligt tillströmning med minst ca 550 besökare, betydligt mer än väntat. En succé som möjliggjordes tack vare ett stort engagemang både från arrangerande föreningar, organisationer och enskilda personer.

Sammanställt 2008-09-30 av

Hans Olsson, Föreningen Karlstad Lever

Smaka på Kaffeskrapan

Löfbergs Lila AB inbjuder till festvisningen i kaffeskrapan i Inre hamn. Beundra utsikten och lyssna till berättelsen om kaffets väg från bönor till kopp. Föreläsning 11.00, 12.00 och 13.00 (ca 40 min). Begränsat antal deltagare.

Smaka på Mariebergsskogen

Jakt & fiskestugan: "Fiske - från livsväsenthet till fritidsnöje." Hammarö Hembyggnadsförening berättar om fiskets betydelse genom tiderna och glömda fiskrester som t ex "Mörtbullar" 12.00 - 16.00.

Spikgården: Gör ett besök i kaffestugan och smaka på väfflor 12.00-16.00.

Gammelgården: "Finnkulturens mathushåll." Märta Eurenus, Karlstads Hembyggnadsförening berättar om den matraddition som "invandrade" till Värmland på 1700-talet 12.30, 13.30 och 14.30 (ca 20 min).

Terassen: Hackkorvprovning med Bo Göran Sjögren. Hackkorvens vänner. Vad passar bäst till hackkorv? Prova själv och upptäck hackkorvens möjligheter 13.00 (ca 1 tim). Begränsat antal platser. Självkostnadspris 40:-.

Acksjöns kapell: Mariebergsskogenskåpören Lennart Edberg, Karlstads Hembyggnadsförening visar runt och berättar om kapellets historia 14.00 och 15.00 (ca 30 min).

Naturum: "Med smak från Karlstad." Matskribent Lena Sewall berättar om delikatesser med Karlstadsanknytning 14.00 och 15.00 (ca 30 min). Passa också på att smaka på kaffe med Värmlandsstråta 11.00 - 17.00.

"Svurna mjölkjer för mat och dryck." Fotoutställning på Terassen med karlstadsbilder från Värmlands Museums arkiv.

Conrad Hånsik: Åk en tur med rundturståget och ta del av fakta och kuriosa kring Mariebergsskogens historia och begivenheter (ca 20 min). Avgår från kiosken varje halvtimme 12.30 - 16.30. Biljettpris 25:-.

Gratis entré - Välkommen!

Information om övriga aktiviteter i Mariebergsskogen under dagen finns på Turistbyrån och www.mariebergsskogen.se

En arrangemang av Föreningen Karlstad Lever i samarbete med:
Café/Galleri, Hackkorvens Vänner, Hammarö Hembyggnadsförening, Karlstads Hembyggnadsförening, Löfbergs Lila AB, Mariebergsskogen AB, Terassen, Värmlands Museum, Värmlandsk Kultur och med stöd från Karlstads kommun kultur- och fritidsnämnd och stadsbyggnadsförvaltning.
FÖRENINGEN KARLSTAD LEVER Verkstadsgratan 1 652 19 Karlstad Telefon 054 - 10 00 00 www.karstadlever.se